

Kennisnotitie

**Succesvolle lokale en regionale netwerksamenwerking –
Impuls vroegsignalering alcoholproblematiek bij
volwassenen 2024-2025**

Vanuit het Gezond en Actief Leven Akkoord¹ (GALA) hebben gemeenten de opgave om netwerksamenwerking op het thema 'vroegsignalering alcohol' te organiseren. Om gemeenten te helpen met kennis over wat werkt rond een netwerksamenwerking opzetten of versterken, gericht op preventie en vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen, ondersteunde het RIVM, in opdracht van VWS, samenwerkingsverbanden van gemeente(n), GGD en instellingen voor verslavingszorg (IVZ). De lessen uit deze ervaringen bundelen we en delen we met GGD'en en gemeenten.

Deze opdracht is een vervolg op de Impuls vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen in 2022-2023². De nieuwe opdracht gaf specifiek aandacht aan de verbinding van vroegsignalering alcoholproblematiek met andere gemeentelijke opgaven uit het GALA, zoals valpreventie, Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO), mentale gezondheid, eenzaamheid en vitale ouderen.

Het Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek (SVA), Trimbos-instituut, GGD GHOR Nederland en Verslavingskunde Nederland (VKN) werkten met ons samen.

Deze kennisnotitie beschrijft de aanpak van de impuls 2024-2025. Allereerst geven we een overzicht van de activiteiten (Hoofdstuk 1). Vervolgens laten we zien wat er in elke regio is gedaan en wat dat heeft opgeleverd (Hoofdstuk 2). We sluiten af met de conclusie (Hoofdstuk 3). Daarin blikken we terug op de impuls 2022-2023 en geven we de nieuwe inzichten uit deze impulsperiode weer. De belangrijkste geleerde lessen en conclusies staan in onderstaand kader.

RIVM

A. van Leeuwenhoeklaan 9
3721 MA Bilthoven
Postbus 1
3720 BA Bilthoven
www.rivm.nl

T 088 689 89 89

Auteurs:

D.F. Schokker,
A.P. Tellemann

Centrum:

Preventie, Leefstijl &
Gezondheid (PLG)

Contact:

Dieuwke.schokker@rivm.nl

Kenmerk:

KN-2025-0067

DOI:

10.21945/RIVM-KN-2025-
0067

Datum:

30 juni 2025

¹ Rijksoverheid, 2023: [GALA - Gezond en Actief Leven Akkoord | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

² RIVM, 2023: [Lessen uit 4 regio's voor vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen](#)

Kernbevindingen

De impuls 2024-2025 bevestigt wat we leerden tijdens de eerste impulsperiode. Daarnaast zijn er een aantal aanvullende lessen die gaan over de verbinding met andere GALA-thema's, over regio's die na de impuls van 2022-2023 verder zijn gegaan in 2024-2025 en over de meerwaarde van het verbinden van lokale/regionale praktijkervaring met landelijke kennispartners.

- *Een netwerksamenwerking opstarten kost tijd.* In regio's die al langer bezig zijn, zien we dat er na het eerste jaar een versnelling komt in de bekendheid, betrokkenheid en activiteiten van het netwerk. Doorpakken na een eerste jaar is dus belangrijk en zinvol.
- *Draagvlak en betrokkenheid bij professionals vraagt om een lange adem.* Het belang van het thema is helder, maar het besef dat professionals hier zelf een belangrijke rol in kunnen vervullen en hier invulling aan kunnen geven duurt langer. Sociale normen en handelingsverlegenheid rond het bespreekbaar maken van alcoholgebruik spelen hierbij een belangrijke rol.
- *Persoonlijke contacten zijn belangrijk in lokale en regionale netwerken.* Elkaar leren kennen en regelmatig tegenkomen is belangrijk. Zo kun je goed aansluiten bij elkaars behoeften en mogelijkheden en denken anderen (op termijn) ook aan jou als zij activiteiten organiseren.
- *Enkele regio's werkten dit jaar met 'ambassadeurs':* enthousiaste professionals die het thema alcohol binnen hun organisatie op de kaart zetten en een voorbeeldfunctie vervullen in hun eigen contacten met inwoners. Zo breidt inzetten op vroegsignalering alcoholproblematiek zich als olievlek uit. Deze ambassadeurs concreet faciliteren met bijvoorbeeld tools, scholing of een financiële vergoeding zijn belangrijke randvoorwaarden om dit te laten slagen, zeker in de opstartfase.
- *De verbinding met andere GALA-thema's is zinvol en haalbaar,* bleek uit de impuls 2024-2025. In de regio's vond men aansluiting bij andere netwerken, activiteiten of programma's. Denk bijvoorbeeld aan netwerken rond vitaal ouder worden of alcoholpreventie jeugd, valpreventietrainingen of programma's als OKO, brede aanpak mentale gezondheid of inzet op welzijn en middelengebruik studenten. De aanjaagfunctie vanuit de impuls om alcohol goed te verbinden, bleek opnieuw van groot belang.
- *Netwerksamenwerking draagt bij aan bespreekbaar maken van alcoholgebruik.* Doordat professionals meer spreken over het thema alcohol, zien we dat het gesprek met inwoners over hun alcoholgebruik in sommige regio's vaker wordt aangegaan. Zo blijkt dat inzetten op meer betrokkenheid van professionals bij het thema alcohol zich gaan uitbetalen in merkbare verschillen voor inwoners.
- *De werkwijze van de impuls heeft opnieuw zijn waarde laten zien.* De combinatie van inzetten op lokale en regionale actie en landelijke uitwisseling is sterk. Betrokkenen vanuit GGD'en, gemeenten en IVZ's waarderen het leren van elkaar, de korte lijntjes met landelijke kennis en expertise en de mogelijkheid om vanuit gedeelde knelpunten zaken landelijk te adresseren.

1. Aanpak impuls 2024-2025

Om gemeenten, GGD'en en IVZ's te ondersteunen bij het versterken van netwerksamenwerking rondom vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen voerden we verschillende activiteiten uit. We startten met een verkenning van behoeften (stap 1) en selectie van regio's (stap 2). Vervolgens beschrijven we bij stap 3 de activiteiten die ter ondersteuning van de regio's zijn uitgevoerd.

Stap 1: Verkenning behoeften impuls

We hebben breed verkend welke regio's interesse hadden in een extra impuls op het thema vroegsignalering alcohol bij volwassenen. Via het Trimbos-instituut, Samenwerkingsverband Vroegsignalering Alcoholproblematiek (SVA), GGD GHOR Nederland en Verslavingskunde Nederland (VKN) spraken we met preventiefunctionarissen en beleidsmedewerkers van geïnteresseerde regio's. Bij de regio's die aan de impuls 2022-2023 deelnamen, verkenden we behoeften voor verdere ondersteuning. De centrale vraag hierbij was: wat is er lokaal en/of regionaal al en wat is nodig om dat wat er al is (verder) te versterken.

Stap 2: Selectie van regio's

Er startten vier nieuwe samenwerkingsverbanden van gemeente(n), GGD en IVZ, gericht op vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen en de inzet van erkende interventies. De financiële ondersteuning was gericht op deze samenwerking aanjagen en op randvoorwaardelijke activiteiten uitvoeren om erkende interventies in te zetten, zoals bijvoorbeeld een train-de-trainer aanbieden. De uitvoeringskosten van de activiteiten en interventies dienden de gemeenten zelf te bekostigen.

We selecteerden regio's die netwerksamenwerking rondom vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen willen koppelen aan andere opgaven uit het GALA, zoals de implementatie van Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO, gericht op preventie van middelengebruik bij jongeren), een netwerkaanpak valpreventie, inzet op mentale gezondheid, één tegen eenzaamheid of vitale ouderen. In een plan van aanpak en een begroting van ca. € 20.000,- werkten zij uit welke stappen pasten in hun regio. Dat vormde de basis voor de extra lokale/regionale inzet in de impulsperiode.

Twee van de vier regio's uit de eerdere impulsperiode bleven actief betrokken, te weten Zaanstreek-Waterland en Gooi & Vechtstreek. Zij richtten zich op het bestendigen en borgen van de netwerksamenwerking die in 2022-2023 is opgezet. Deze lokale en regionale samenwerkingsverbanden kregen een beperkte financiële ondersteuning van ca. € 7.500,- om de samenwerking te versterken en te borgen. Daarnaast werden zij actief betrokken om hun geleerde lessen te delen met nieuwe lokale of regionale samenwerkingsverbanden binnen de impuls en met andere gemeenten in hun eigen regio.

In tabel 1 staan alle deelnemende regio's. De samenwerkingsverbanden bestonden minimaal uit één gemeente, GGD en instelling voor verslavingszorg (IVZ).

Tabel 1. Deelnemende regio's impuls 2024-2025

Regio	GALA-thema's voor verbinding
Zaanstreek-Waterland (vervolg 2022-2023)	Vitale ouderen, valpreventie
Gooi & Vechtstreek (vervolg 2022-2023)	Meerdere thema's gericht op fit en vitaal leven
West-Friesland (nieuw)	Vitale ouderen, valpreventie
Duin- en Bollenstreek (nieuw)	Terugdringen gezondheidsachterstanden, versterken mentale weerbaarheid en mentale gezondheid en kansrijke start
Fryslân (nieuw)	Opgroeien in een Kansrijke Omgeving (OKO) en valpreventie, inbedding in breed regionaal netwerk
Utrecht (stad) (nieuw)	Alcohol- en middelengebruik onder studenten

Stap 3: Activiteiten ter ondersteuning van samenwerkingsverbanden

Verspreiden geleerde lessen impuls 2022-2023

In de jaarlijkse actualisatie van het [leefstijldossier alcohol](#) op loketgezondleven.nl besteedden we bij de pijler signaleren en ondersteunen extra aandacht aan vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen. De factsheet met de geleerde lessen uit de vorige impuls publiceerden we in alle dossiers gericht op middelengebruik en vitaal ouder worden. De factsheet is via de communicatiekanalen van de afdeling Gezond Leven van het RIVM gedeeld op LinkedIn en in de nieuwsbrief. Daarnaast besteedden we aandacht aan goede verwijzingen naar pagina's van partners als het SVA en het Trimbos-instituut.

Praktische ondersteuning met kennis, informatie en uitwisseling

Alle ondersteunende activiteiten zijn weergegeven in figuur 1. Onder de figuur lichten we de activiteiten toe.

Figuur 1. Tijdlijn ondersteuningsactiviteiten impuls 2024-2025

Algemeen: kick-off, online en fysieke bijeenkomsten

In de bijeenkomsten stonden ervaringen uitwisselen en kennis delen centraal. De samenwerkingsverbanden leerden van elkaars ervaringen rond bijvoorbeeld het netwerk organiseren, de stappen in een integrale aanpak en erkende interventies kiezen, uitvoeren en implementeren. De invulling van de bijeenkomsten werd steeds met input van de regio's over hun actuele vragen vormgegeven. Experts vanuit de landelijke samenwerkingspartners deelden hun inhoudelijke kennis en expertise om de lokale en regionale samenwerkingsverbanden verder te helpen. Als er knelpunten of behoeften waren vanuit meerdere regio's, zorgde het RIVM voor agendering hiervan bij landelijke organisaties. Bij alle bijeenkomsten waren de regio's vertegenwoordigd, net als experts van het Trimbos-instituut, SVA en Verslavingskunde Nederland (VKN).

Kick-off, 10 september 2024

- Elkaar leren kennen
- Samen leren
- Informeren: Wat gebeurt er in Nederland al rond vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen, waaronder erkende interventies

Online bijeenkomst, 19 november 2024

- Regionale en landelijke stand van zaken en uitwisseling
- Kennisoverdracht en gesprek over het thema 'Betrekken en motiveren van professionals' (o.a. middels inspiratie vanuit programma 2DiaBeat)

Live bijeenkomst, 4 februari 2025

- Regionale en landelijke stand van zaken en uitwisseling
- Informeren en inspireren: OKO – pijler ouders/gezin en vroegsignalering alcohol bij volwassenen (o.a. door inspiratie vanuit Families Foundation)

Online bijeenkomst, 13 mei 2025

- Regionale en landelijke stand van zaken en uitwisseling
- Kennisoverdracht en uitwisseling rond het thema 'borging'

Het RIVM zette zich in om vragen en knelpunten die in meerdere regio's leefden, landelijk te agenderen en acties in gang te zetten. Zo zijn de volgende vraagstukken opgepakt:

- *Alcoholpreventie & sportverenigingen.* Meerdere regio's ervaarden belemmeringen bij het samenwerken met sportverenigingen en de Team Fit coaches, die zich vanuit JOGG inzetten voor een gezondere sportomgeving en ook alcohol daarin meenemen. De uitgangspunten die zij hanteren verschillen van die van de instellingen voor verslavingszorg. Er is contact gelegd met Team Fit en uitgewisseld over hun aanpak en de inzet vanuit de IVZ's. Dat heeft in elk geval voor wederzijds begrip gezorgd. Daarna is dit contact verder opgepakt vanuit de 'aandachtsfunctionarissen preventie' van het SVA.
- *Alcohol & valpreventie.* In de regio's legde men veel contact met lokale initiatieven en samenwerkingsverbanden gericht op valpreventie. In de ketenaanpak valpreventie was alcohol nog geen aandachtspunt. Contact met VeiligheidNL leerde dat zij bezig waren met een [Factsheet alcohol en valpreventie](#). Daarin is ook literatuur die werd aangereikt door de aandachtsfunctionarissen meegenomen, en is vanuit het SVA een oplegger gemaakt met concrete handelingsperspectieven voor professionals.
- *Accreditatie van scholing.* In enkele regio's zette men in op de ontwikkeling van een e-learning voor zorgverleners of professionals in het sociaal domein.

Accreditatie werd aangedragen als lastig en tijdrovend proces. Daarom is initiatief genomen hier samen in op te trekken. Ook dit is overgedragen aan het SVA.

Per regio: start- en voortgangsgesprekken & verantwoording

Met elke regio voerden we start- en voortgangsgesprekken. Het plan van aanpak van de betreffende regio vormde hiervoor de basis. Het doel van de gesprekken was dat regio's goed voorbereid van start konden gaan, het RIVM de voortgang kon monitoren en ondersteuning kon bieden bij het plannen en bijstellen van de aanpak. Deze informatie gebruikten we om de bijeenkomsten invulling te geven en de regio's te verbinden aan geleerde lessen van de impuls 2022-2023, aan andere regio's of aan experts van de landelijke partners.

Aan het einde van de impulsperiode vulde een contactpersoon per regio een verantwoording in. Dat was een digitaal vragenformulier, waarin zij aangaven hoe de impuls in hun regio was verlopen, wat zij hiervan leerden en wat hun volgende stappen zijn om de aandacht voor het thema preventie en vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen in hun regio te bestendigen.

2. Resultaten impuls 2024-2025

De geleerde lessen van de impuls zijn opgehaald tijdens de gesprekken, bijeenkomsten en de verantwoording. In dit deel beschrijven we de ontwikkeling die de samenwerkingsverbanden hebben doorgemaakt, de lessen die zij leerden en de opbrengsten van de impuls voor de regio's.

Volwassenheid van netwerksamenwerking

Om inzicht te krijgen in de voortgang van netwerkvorming gebruikten we een volwassenheidsmodel van samenwerking, het HiAP-MM³. De toepassing van dit model laat de mate zien van integratie van intersectoraal werken aan gezondheid in beleid. Dit geeft inzicht in de doorgemaakte ontwikkeling van samenwerking en biedt concrete handvatten om verder te groeien door passende sturing (op respectievelijk bewustwording, personen, processen, resultaten of continue verbetering).

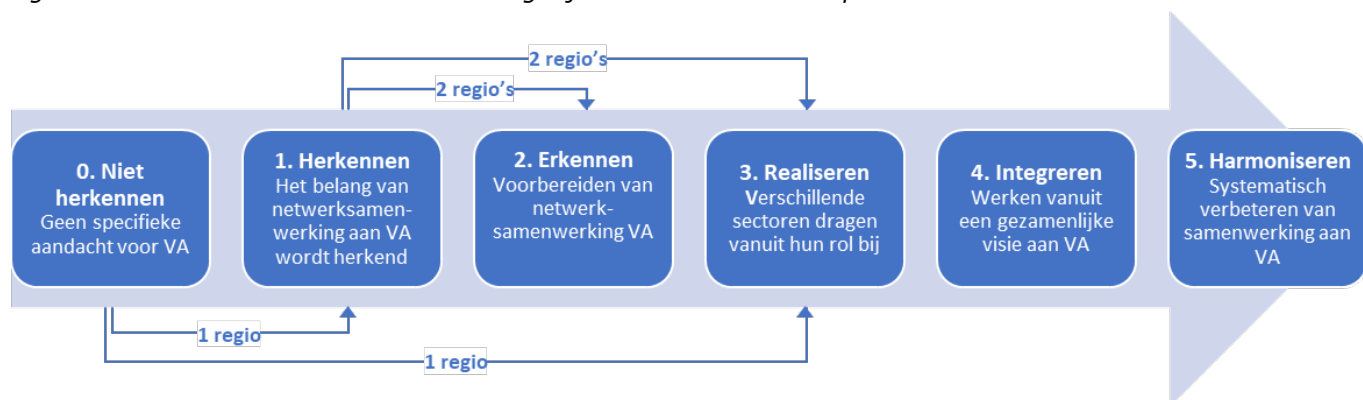
Figuur 2 laat zien hoe de samenwerkingsverbanden zichzelf aan de start en aan het einde van deze impuls scoorden.

Alle samenwerkingsverbanden bevonden zich bij de start van de impuls in stadium 0. niet herkennen (2 regio's) of 1. herkennen (4 regio's). Dat betekent dat er nog geen specifieke aandacht voor vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen was (niet herkennen), of dat het belang wel herkend werd, maar dat daar nog geen actie op werd ondernomen (herkennen).

Aan het eind van de impuls hadden alle regio's een stap gezet richting meer volwassen netwerksamenwerking, naar stadium herkennen (1 regio), erkennen (2 regio's) of realiseren (3 regio's). Dat betekent dat men netwerksamenwerking herkent (waar dat eerder niet zo was), voorbereidt (waar dit eerder wel herkend werd, maar zonder actie), of dat verschillende sectoren vanuit hun eigen rol bijdragen aan vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen (waar eerder geen aandacht was voor het thema of het belang werd herkend, maar zonder actie).

³ Storm et al (2014). [Measuring stages of health in all policies on a local level: the applicability of a maturity model](#). Health Policy;114(2-3):183-91.

Figuur 2: Stadia van netwerksamenwerking bij start en einde van impuls

In de regio's: activiteiten, resultaten en geleerde lessen

Elke regio volgde een eigen aanpak, die aansloot bij de lokale of regionale stand van zaken en de mogelijkheden die er waren. In dit onderdeel beschrijven we de aanpak per regio, wat de impuls de regio volgens betrokkenen heeft opgeleverd en welke lessen er van deze regio geleerd kunnen worden.

Gooi & Vechtstreek: GGD, Jellinek en gemeenten

Aanpak en activiteiten

Het netwerk dat in 2022-2023 is opgebouwd werd met de huidige impuls versterkt. De GGD richtte samen met Jellinek in Blaricum, Eemnes en Laren (de BEL-regio) een netwerk van ambassadeurs alcoholpreventie op. Zij zijn zowel binnen hun eigen werkzaamheden als binnen hun organisatie en beroepsgroep betrokken om het thema alcohol te agenderen, en tijdig en goed te bespreken met inwoners.

Om het netwerk te verbreden voerden GGD en IVZ onder andere gesprekken met wijkmanagers om het belang van vroegsignalering van risicovol alcoholgebruik aan te kaarten en om de werkwijze binnen de BEL-regio te bespreken. Daarnaast zette men in op de implementatie van de nieuwe praktijkhandleiding alcohol⁴, die professionals in de eerstelijns en het sociaal domein handvatten geeft voor de vroegsignalering van alcoholproblematiek.

Wat levert het op?

Er begint een olievlekwerking op te treden. Het thema alcoholproblematiek bij volwassenen is opgenomen in het nieuwe preventie- en handavingsplan. Dat biedt mogelijkheden om duurzaam in te zetten op vroegsignalering van risicovol alcoholgebruik. Diëtisten, fysiotherapeuten, wijkverpleegkundigen, en overige zorg- en welzijnsprofessionals gaan actiever het gesprek aan over alcoholgebruik. Dit draagt bij aan het verminderen van stigma rondom alcoholproblematiek en aan een veranderende sociale norm. Er is verbinding gelegd met organisaties die een belangrijke signalerende functie hebben in de BEL-regio en die vaak ook locaties hebben in de hele Gooi & Vechtstreek. Met deze organisaties bouwt men samenwerkingen verder op om zo duurzamer in te zetten op alcoholpreventie.

⁴ [In gesprek over alcoholgebruik – Handleiding voor professionals. SVA \(2024\).](#)

Geleerde lessen

- Betrek ambassadeurs en hen voeden met informatie en kennis is hierbij belangrijk.
- Verandering kost tijd, aandacht en energie.
- Verdiep je in de werkwijze van de samenwerkingspartners om met nieuwe producten goed aan te sluiten bij hun werkwijzen.

Zaanstreek-Waterland: Brijder, GGD en gemeenten

Aanpak en activiteiten

Deze regio bouwde voort op de impuls van 2022-2023, met als doel het thema vroegsignalering alcoholproblematiek volwassenen verder te verankeren en onder de aandacht te brengen. Hiervoor sloot men onder

andere aan bij lokale overleggen in Landsmeer en Waterland en zette men de praktijkhandleiding alcohol (zie voetnoot 4 op pagina 8) in om concrete handvatten te bieden. Beleidsmedewerkers uit omliggende gemeenten toonden interesse in de geleerde lessen uit Waterland en Landsmeer en agendeerden vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen. Naast de RIVM-impulsgelden hebben de gemeenten hun SPUK-middelen samengevoegd, zodat zij meer slagkracht hadden rond vroegsignalering alcoholproblematiek.

Zaanstreek-Waterland zette in op vroegsignalering van alcoholproblematiek borgen in ketenaanpakken binnen het GALA. Via goede samenwerking met team Sportservice is het bespreken van alcohol onderdeel van valpreventieactiviteiten. In overleg met de coördinator valpreventie wordt signaleren alcoholproblematiek verder geborgd binnen de valpreventieketen.

Wat levert het op?

De impuls leverde intensieve samenwerking op met beleidsmedewerkers binnen gemeenten en diverse professionals. Men voelt dat het vroegsignalering alcoholproblematiek breed gedragen wordt. Het belerende vingertje uit de beginperiode wordt niet meer zo gevoeld.

Geleerde lessen

- Vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen is een thema waar een lange adem voor nodig is: blijf het gesprek aan gaan en het thema agenderen.
- Sluit aan waar energie zit: actuele thema's kunnen voor elke gemeente anders zijn. Zoek waar de energie zit, zoals nu bij de ketenaanpakken.
- Bied iets concreets aan om in gesprek te komen. Hier was dat de praktijkhandleiding alcohol.

West-Friesland: GGD, Brijder en gemeenten

Aanpak en activiteiten

De impuls was voor Brijder (IVZ) en GGD Hollands Noorden een kans om het thema alcohol en vroegsignalering alcoholproblematiek breder en steviger neer te zetten in het werkgebied West-Friesland. De regio gebruikte de impuls daarom om het thema meer te agenderen en te borgen bij gemeenten.

De GGD en IVZ werkten samen met de beleidsmedewerkers van zeven West-Friese gemeenten. Middels gesprekken met gemeenten en koepelorganisaties brachten zij de

mogelijkheden in kaart om het thema te verankeren in ketenaanpakken. Daarnaast zetten zij zich in voor de verspreiding van de nieuwe praktijkhandleiding alcohol en de implementatie van erkende interventies als IkPas.

Wat levert het op?

Er is vernieuwde aandacht bij gemeenten en koepelorganisaties voor het onderwerp alcoholpreventie. Eerstelijns professionals zijn getraind en zijn zich hierdoor meer bewust van hun mogelijke rol en voelen zich meer handelingsbekwaam in preventie van alcoholproblematiek. Het thema is geagendeerd bij lokale samenwerkingsverbanden en is inmiddels in de valpreventieketen opgenomen: diëtisten binnen deze keten hebben vroegsignalering van alcoholproblematiek geïntegreerd in hun bijdrage aan valpreventie. Het thema wordt nu vaker besproken met inwoners.

Geleerde lessen

- De aanhouder wint: het thema blijvend onder de aandacht brengen, zorgt dat steeds meer mensen het belangrijk gaan vinden.
- Via een gemeenteambtenaar en warme contacten kom je makkelijker binnen bij lokale samenwerkingspartners.
- Samenwerken en afspraken maken kost tijd. Voordat je bijvoorbeeld echt een training kunt geven die goed aansluit bij wat er al is, is er veel vooroverleg nodig.

Fryslân: GGD, VNN en gemeenten

Aanpak en activiteiten

Het uiteindelijke doel van de aanpak in Friesland was alcoholproblematiek in de regio vaker vroegtijdig te herkennen en daarmee sneller passende ondersteuning te bieden. Men richtte zich binnen deze impuls enerzijds op professionals en anderzijds op inwoners. Hierbij zetten ze in op verbinding met OKO.

Er staat in Friesland al een stevig netwerk rond preventie en gezondheid. Om daar bij aan te sluiten, zijn veel gesprekken gevoerd om de vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen te agenderen, zowel met gemeenten als met de Friese preventieaanpak. In samenwerking met Verslavingszorg Noord-Nederland (VNN, de regionale IVZ) ontwikkelde de GGD trainingen voor professionals om alcoholproblematiek tijdig te signaleren, bespreekbaar te maken en adequaat te handelen. De trainingen vinden in het najaar van 2025 plaats en bieden professionals inzicht in vervolgstappen, regionaal ondersteuningsaanbod en zelfhulpmogelijkheden. Daarnaast werken VNN en twee enthousiaste gemeenten samen aan een aanpak die het gedachtegoed van 'Zien Drinken, Doet Drinken' breder toepasbaar maakt, ook buiten de oorspronkelijke campagne.

Wat levert het op?

De impuls hielp structuur en richting te geven aan de aanpak van vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen in de regio. Het traject zorgde voor meer samenwerking en afstemming met partners zoals VNN en de gemeenten, en heeft bijgedragen aan een gezamenlijke aanpak binnen de regio. Er is veel enthousiasme bij gemeenten om aan de slag te gaan en het thema leeft. Het traject zorgde voor meer verbinding en concrete stappen richting uitvoering van activiteiten gericht op vroegsignalering.

Geleerde lessen

- Sluit voor duurzame aandacht voor vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen goed aan bij bestaande samenwerkingsverbanden.
- Verdiep je in andere domeinen.
- Zorg voor ruimte voor maatwerk per gemeente: de behoeften van gemeenten verschillen, sluit hier goed bij aan.

Hollands-midden: GGD, Brijder en gemeenten

Aanpak en activiteiten

In deze regio richtte het plan zich enerzijds op professionals ondersteunen en motiveren en anderzijds op de bewustwording bij inwoners vergroten over de gezondheidsrisico's van alcoholgebruik.

Er is een regionale netwerksamenwerking opgezet tussen Brijder (IVZ), Rijn en Duin⁵, GGD en de gemeenten. Er is een geaccrediteerde training voor professionals ontwikkeld die enkele keren is gegeven en na deze impuls zal worden voortgezet. De training biedt onder andere ruimte om onderling casuïstiek te delen en kennis over tools en interventies. Men werkt momenteel aan het borgen van vroegsignalering alcoholproblematiek in de bestaande structuren.

Wat heeft het opgeleverd?

De impuls heeft een fijne regionale samenwerking opgeleverd tussen de GGD, lokale partijen, gemeenten en de IVZ. Verder is het bewustzijn vergroot dat zoveel professionals het lastig vinden om alcoholgebruik bespreekbaar te maken. Zij zien daar echter wel het belang van in.

Geleerde lessen

- Werk als regionale organisatie samen met partijen met lokale contacten.
- Neem de tijd: het realiseren van draagvlak kost tijd, net als de voorbereiding van campagnes en scholingen.
- Verbind verschillende disciplines bij vroegsignalering alcoholproblematiek: door hen in een training bij elkaar te brengen, wisselden zij verschillende perspectieven uit. Dat was van meerwaarde.

Utrecht: gemeente en Jellinek

Aanpak en activiteiten

Gemeente Utrecht en Jellinek (de betrokken IVZ) zetten samen in op alcoholgebruik bij studenten. Onderwijsinstellingen, studenten zelf en andere lokale partners zijn nauw betrokken met als doel de norm rond alcoholgebruik in het studentenleven te veranderen en een gezonde omgeving te creëren.

Er is gestart met een uitgebreide probleemanalyse. Dit was de basis voor het samenwerkingsverband. Tijdens een bijeenkomst zijn verschillende samenwerkingspartners bij elkaar gebracht. Er was een grote delegatie aanwezig van studentengroepen en onderwijsinstellingen. Daarnaast zetten gemeente en IVZ in op één-op-één gesprekken met samenwerkingspartners.

⁵ Rijn en Duin: coöperatie van wijksamenwerkingsverbanden in de eerstelijnszorg.

Er is commitment uitgesproken om samen verder te gaan in dit verband, om van elkaar te leren, elkaar te inspireren en de doelen te realiseren. De gemeente en IVZ werken nu aan het uitvoeringsplan.

Wat levert het op?

Vergeleken met vijf jaar geleden valt op dat bij iedereen het belang van inzetten op risicovol alcohol- en middelengebruik helder is. De impuls heeft er voor gezorgd dat er meer ruimte en tijd was om het netwerk in kaart te brengen en te mobiliseren.

Geleerde lessen

- De probleemanalyse was zinvol voor de onderbouwing en aandacht voor vroegsignalering alcoholproblematiek voor de doelgroepen mbo en hbo.
- Gebruik de energie: er waren in Utrecht al veel losse initiatieven. Door de huidige energie op dit thema kunnen deze aan elkaar verbonden worden.
- Persoonlijke één-op-één contacten: naast bijeenkomsten met meerdere samenwerkingspartners zijn individuele gesprekken ook heel zinvol. Dat zorgt dat iedereen aangehaakt blijft.

Geleerde lessen: bundeling uit de regio's

De geleerde lessen van alle regio's zijn in tabel 2 gebundeld en geïntegreerd.

Tabel 2: Geleerde lessen

Inzicht	Uit de regio's
<i>Netwerk-samenwerking rond vroegsignalering alcoholproblematiek volwassenen kost tijd, de aanhouder wint</i>	• <i>Een lange adem.</i> Vroegsignalering van alcoholproblematiek is een thema waar een lange adem voor nodig is. Draagvlak kost tijd, zowel bij ambtenaren als bij professionals. Het blijft noodzakelijk om steeds het gesprek aan te gaan en het thema te agenderen. • <i>De aanhouder wint.</i> Als je langer bezig bent met het thema zie je dat steeds meer mensen dit belangrijk gaan vinden.
<i>Leer elkaar kennen</i>	• <i>Verdiep je in de werkwijze van de samenwerkingspartners.</i> Het is van belang om de werkwijze van professionals waar je mee samenwerkt te leren kennen om met nieuwe producten aan te sluiten op hun bestaande protocollen. Dit vergroot de kans op implementatie. • <i>Verdiep je in andere domeinen.</i> Rond vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen is samenwerking met welzijns- en eerstelijnsorganisaties kansrijk. Om goed samen te kunnen werken is het belangrijk de visie van het welzijnsdomein te kennen. • <i>Verbind verschillende disciplines.</i> Het bleek zinvol verschillende disciplines in training bij elkaar te brengen, zo konden zij elkaars perspectieven uitwisselen.
<i>Ondersteun enthousiaste professionals</i>	• <i>Gebruik de energie.</i> Zet in op enthousiaste initiatieven die al zijn ontstaan en koppel deze aan elkaar. In veel regio's lopen al verschillende initiatieven. • <i>Biedt iets concreets aan.</i> Om in gesprek te komen met partijen kan het helpen al iets concreets aan te bieden. Denk bijvoorbeeld aan de praktijkhandleiding alcohol of een training. • <i>Persoonlijke één-op-één contacten.</i> Naast bijeenkomsten met meerdere samenwerkingspartners zijn individuele gesprekken zinvol. Dat zorgt dat iedereen aangehaakt blijft.

Inzicht	Uit de regio's
<i>Begin bij enthousiaste professionals</i>	- Betrek ambassadeurs. Lokale ambassadeurs kunnen het thema binnen hun eigen organisatie en bij burgers aankaarten. Hen voeden met informatie en kennis is hierbij essentieel. Directe begeleiding los van gezamenlijke bijeenkomsten is hierin ook belangrijk. <i>Werk samen met partijen met lokale connecties.</i> Voor een regionale partij is het prettig samen te werken met iemand die de lokale contacten heeft, bijvoorbeeld om deelnemers voor een training uit te nodigen.
<i>Verbinding met andere GALA thema's</i>	<i>Sluit aan bij bestaande netwerken, activiteiten en enthousiaste partners.</i> Afhankelijk van de lokale situatie zijn er veel haakjes te vinden met andere thema's: valpreventie, vitaal ouder worden, OKO, mentale gezondheid, kansrijke start of de gecombineerde leefstijlinterventie. Het kan zowel gaan om dezelfde doelgroep, dezelfde betrokken professionals, overlap in inhoud of een gedeelde setting waarin activiteiten plaatsvinden.

Borging: lessen en producten in reguliere aanpak en aanbod

Om de geleerde lessen van de regio's te delen en te borgen ondernemen we de volgende acties:

- De geleerde lessen uit de regio's en enkele voorbeelden worden opgenomen in de informatie op loketgezondleven.nl van het RIVM.
- De meerwaarde van het ondersteunen van lokale en regionale netwerken (praktijkervaring) in combinatie met landelijke uitwisseling (kennisdeling) is ook in deze impulsperiode weer zichtbaar geworden. VWS heeft aangegeven te verkennen welke mogelijkheden er zijn om dit voort te zetten in 2025-2026. Aan het eind van die periode verwachten we nog meer geleerd te hebben over starten, verdiepen en borgen van netwerksamenwerking, zodat we de factsheet uit 2022-2023 kunnen aanvullen, updaten en verder verspreiden vanuit het RIVM.
- Aandachtsfunctionarissen vanuit het SVA, het Trimbos-instituut en Verslavingskunde Nederland waren actief betrokken bij deze impuls. Zij pakken gesignaleerde knelpunten, acties en geleerde lessen uit deze impuls verder op.
- Regio's borgen hun inzet en voortgang binnen SPUK/GALA plannen. In diverse regio's hebben gemeenten besloten de middelen voor vroegsignalering alcoholproblematiek te bundelen om zo een voortgang te geven aan deze impuls. Verschillende activiteiten zoals professionals informeren en enthousiasmeren worden onder samenwerkingspartners verdeeld. In sommige regio's is het thema ingebed in ketenaanpakken en andere GALA-thema's, meestal valpreventie.

3. Conclusie

Deze impuls droeg in zes regio's bij aan het versterken van netwerksamenwerking rondom vroegsignalering van alcoholproblematiek bij volwassenen. Ook heeft de impuls bijgedragen aan lokale, regionale en landelijke initiatieven te koppelen om deze vroegsignalering steviger op de kaart te zetten.

In lijn met de lessen uit 2022-2023 blijkt een lange adem nodig om vroegsignalering alcoholproblematiek bij volwassenen in een regio op de kaart te zetten. Vanwege bestaande sociale normen en handelingsverlegenheid rondom het bespreekbaar maken van alcoholgebruik kost het inzet en tijd om draagvlak te creëren. Met name in de regio's die al langer met vroegsignalering aan de slag zijn is te zien dat andere partijen het thema als steeds belangrijker gaan zien en uit eigen beweging contact leggen. Dat neemt niet weg dat het nodig blijft om het gesprek aan te gaan en vroegsignalering te agenderen: de aanjaagfunctie is nog steeds belangrijk.

Belangrijke geleerde les is de aansluiting bij wat er lokaal of regionaal speelt. Er is geen 'one-size-fits-all' aanpak: er zijn grote verschillen tussen de regio's. Het verbinden van het thema alcoholproblematiek met actuele vraagstukken als ketenaanpakken bleek haalbaar en zinvol, net als het verkennen van het netwerk en betrekken van enthousiaste professionals. In het algemeen is van belang je samenwerkingspartners en hun werkwijze goed te leren kennen en het verbinden van deze partijen.

Doordat bij professionals draagvlak is ontstaan en zij beter toegerust zijn om in gesprek te gaan over alcoholgebruik, zullen ook steeds meer inwoners merken dat hun alcoholgebruik onderwerp is van gesprek. In sommige regio's is dat nu al het geval, andere regio's volgen. Invulling geven aan de keten van bewustwording, bespreekbaar maken, goed kunnen signaleren en inzicht hebben in mogelijkheden voor doorverwijzen en effectieve interventies kost tijd, maar kan niet zonder goede netwerksamenwerking waarbij iedere organisatie vanuit haar eigen rol bijdraagt.